

*Följande information är hämtat
från Bo G Halls historieskrivning om Klubben.*

Klubbenhalvöns historia

Människor har bott och verkat på det vi idag kallar Klubbensborg i åtminstone 300 år – sannolikt betydligt längre. Mälaren - inte minst dess isar om vintern – var i äldre tider den viktigaste transportleden mellan sjöns olika ”tätorter” t ex Birka, Helgö, Gamla Uppsala och Sigtuna och destinationer vid Östersjön. Farleden strök alldeles förbi Klubben. För tusen år sedan passerade säkert vikingarnas drakskepp här. Kanske sökte man emellanåt lä eller inväntade vind i sundet mellan den sydvästra stranden och ön Klubben. Landhöjningen har senare förenat dem båda. Den markanta strandprofilen fungerade säkert som landmärke för de sjöfarande.

Trafiken ute på vattnet låg bakom den första fasta byggnaden i känner till på Klubben. Det är ”Merklubbens” krog, dokumenterad åtminstone från 1680-talet. Forskarna anser att Mer är samma ord som märr, alltså häst. Klubben är en benämning som förekommer för att beteckna ett mindre berg eller höjd som är tydligt urskiljbar i landskapsbilden.

Detta äldsta hus är det vi idag kallar Fader Höks krog – det namnet kan man tacka Carl Michael Bellman för. Någon krogare med det namnet finns dock inte i mantalslängderna. Däremot existerar han som sådan nere i Fittja. Det var kanske där som skalden hämtade sin inspiration. Hur som helst vet vi rätt väl hur stället tedde sig kring 1750 med hjälp av en annons där det utbjuds till försäljning. Till huset eller rättare sagt husen för det är ju två som är sammanbyggda hörde då bl.a. ett uthus, ett fåhus med särskilt stall, en bod och ett brännhus. På den tiden brände man sina starkvaror hemma. Vidare fanns det två kringgårdade ängstäppor och dessutom fina kryddgårdar. Skogen ovanför gav tillräckligt vedfång för uppvärmning.

Nästa byggnad i ålder är Vårdshuset Klubben, uppfört någon gång i mitten av 1700-talet. Båda krogarna har blivit odödliga genom Bellmans försorg. Han beskrev dem och trakten rätt ingående i Fredmans epistel nr 49 - Landstigning på Klubben”, som är en rolig läsning på många sätt. Skaldens närvaro i trakten berodde på att han var svåger till Claes Arrhén von Kapfelman; ägare till den ca 1753 uppförda herrgården på Hägersten, belägen på höjden ovanför Axelsbergs centrum.

Hur länge krogarna fanns kvar är oklart, men mycket tyder på att de blev utkonkurrerade av ångbåtarna. Dessa började uppträda under 1820-talet och förde ofta restauration ombord, vilket rimligen berövade krogarna en del av deras kunder. Vidare innebar de ångdrivna fartygen att åtskilligt seglande tonnage försvann, vars besättningar tidigare vid bristande eller felaktig vind i stället gått i land och besökt utskänkningslokalerna på stränderna.

När så propellern ersatte skovelhjulet som framdrivningsmetod för ångbåtarna kring 1850 kunde farkosterna dessutom gå in vid småbryggor. Detta var i sin tur förutsättning för de sommarnöjen som nu började uppföras nära huvudstaden, fram för allt på Mälarsidan. Bland de allra tidigaste var – de ännu bestående - Gunnarsberg och Johannelund, vilka ligger omedelbart öster om Klubbenhalvön. De lär ha tillkommit mot slutet av 1850-talet.

Foto: Tintin Vidhamner | Form: Eva-Marie Wadman | 2005

Klubbensborgsvägen 27
SE-129 39 stockholm
tel +46 8 646 12 55
fax +46 8 646 45 45
klubbensborg@telia.com

Foto: Tintin Vidhammer | Form: Eva-Marie Wadman | 2005

Inte mycket senare uppfördes de träbyggnader som alltjämt finns kvar på själva Klubben bland annat Sjövillan, Uddvillan och Tornvillan. Den sistnämnda även då kallad Klubbensborg uppfördes av slaktmästare Andreas Wallin, som hyrde ut lägenheter till sommargäster. Enligt inskription på en av takstolarna skedde uppförandet redan 1869. Klubbenområdet hade tidigare hört under Hägerstens gård men ägdes vid denna tid av lektor P M Elmlblad. Han var en av tillskyndarna bakom den Missionsskola som öppnades i Johannelund ditflyttad från Grythyttan. Under ledning av pastorsadjunkten D A Ärnström bedrevs bibelstudier i form av ettåriga kurser. Verksamheten flyttade senare till Bromma.

Övervåningen i Tornvillan hyrdes i många år av apotekare Lundberg, innehavare av Stockholmsapoteket Morianen, undervåningen av hans dotter och svärson läkaren Anton Bergh.

I början av 1880-talet förvärvades hela Klubbensborgsområdet av professor Gustaf Retzius och hans hustru Anna, som sökte en avskild, naturskön plats inom reseavstånd från huvudstaden och med storartad utsikt över Mälaren. På höjden ovanför Klubbviken lät de uppföra Sagatun, en alldeles annorlunda byggnad i imiterad, fornnordisk stil som försågs med drakslingor, ornament och tankespråk ur Havmal efter götiska ideal. Gustaf Retzius var en mångfrestare av rang, hade tjänster som professor vid Karolinska Institutet och var en tid redaktör för Aftonbladet och invaldes dessutom i Svenska Akademin. Anna ägnade sig åt en mångsidig social och kulturhistorisk verksamhet och stiftade bl.a. Sveriges första kvinnoförening. Efter att inledningsvis förfäktat progressiva och liberala idéer blev dock makarna efterhand med moderna mått alltmer reaktionära. Det hindrade inte att många välkända kulturpersonligheter besökte dem på Sagatun, t ex Zakarias Topelius och Viktor Rydberg.

Paret Retzius bodde inne i Stockholm i det s k Spökslottet, Drottninggatan 116, och använde Sagatun som sommarbostad. Professorns mor Emilie bodde i Uddvillan tvärs över Klubbviken. Anna var mycket naturintresserad och lät bl.a. plantera en del ovanliga växter i området. De flesta är borta men i slänten från udden ner mot viken finns ännu några akacieträd från hennes tid.

Makarna Retzius var barnlösa och testamenterade Klubbenområdet till Vetenskapsakademin som lät arrendera ut husen som sommarnöje. Retzius gamle kusk Frans Andersson bodde dock kvar i området långt in på sin ålders höst. I slutet av 1930-talet sålde akademien Klubben till Stockholms stad, som i sin tur sålde markområden ovanför halvön som kort tid därefter bebyggdes med flerfamiljshusen vid Klubbacken och Brådstupsvägen.

Föreningen Klubbensborg igår och idag

Verksamheten på Klubbensborg har bedrivits i samma regi sedan 1938. Ett antal SMU-föreningar i södra Stockholm, bildade 1937 en "sommarhemskommitté" och hyrde gården Pettersberg i Mälärhöjden. Tyvärr fick man bara vara där den sommar eftersom gårdens ägare ville sälja och föreningen hade inte råd att köpa den. Föreningens ordförande fick dock kännedom om att det fanns möjlighet att hyra husen på Klubben halvön av Vetenskapsakademin och så blev det. Senare sålde Vetenskapsakademin allt till Stockholms stad men föreningen fick fortsätta att hyra. Ett lämpligt namn för det nya ungdomshemmet skulle tas fram och en tävling utlystes. Ellen Asp kom med namnet

Klubbensborgsvägen 27
SE-129 39 stockholm
tel +46 8 646 12 55
fax +46 8 646 45 45
klubbensborg@telia.com

Foto: Tintin Vidhammer | Form: Eva-Marie Wadman | 2005

Klubbensborg och vann en bok. Sedan dess så har namnet funnits kvar och till slut blev föreningens namn Fritidgården Klubbensborg. Begreppet sommarhem var ett i frikyrkorörelsen vanligt begrepp man flyttade helt enkelt ut en del av verksamheten i "det gröna" för att ge ungdomar och vuxna en möjlighet att idka samvaro under sommarmånaderna. Inte sällan vistades man några dagar av sin semester på sommarhemmet.

Många timmars frivilligt arbete har byggt eller renoverat sommarhemmen runt om i Sverige, på Klubbensborg har oerhört många ideella timmar och gåvor bidragit till att husen blivit renoverade och möjliga att använda. I takt med att medlemmarna i de olika församlingarna som utgör föreningen Klubbensborg har precis som många andra skaffat sina egna sommarstugor, båtar och reser utomlands på sin semester så har verksamheten vänt sig mer och mer till allmänheten.

En omfattande renovering började på 1970-talet för att rädda husen till eftervärlden och för att göra det möjligt att använda dem även vintertid. De första husen som renoverades var Fader Höks krog, Sjövillan och Vårdshuset Klubben. Senare så följde renovering av Tornvillan och Uddvillan. En stor milstolpe för föreningen var när vi 1998 fick möjlighet att köpa husen på halvön samt teckna ett tomträttsavtal.

Redan 1988 hade föreningen köpt Gålögården ute på Gålö en fin lägergård i skärgårdsmiljö som är flitigt använd för läger, skolresor och konferenser. Et omfattande arbete med renovering har lagts ner även där.

Det sista tillskottet till föreningens verksamhet är husen på ön Lindholmen som köptes den 1 januari 2000. Där finns mycket att göra för att bevara den redan nu unika miljön. Idag kan viss verksamhet bedrivas sommartid även om förhållandena är primitiva.

Från det att Klubbensborg vår huvudanläggning, har varit en mycket enkel sommaranläggning så kan vi idag erbjuda bra boende och ändamålsenliga lokaler för olika aktiviteter. Föreningen bedrivs utan vinstintresse och får inte några bidrag. Utöver de anställdas arbete bygger verksamheten på många frivilliga insatser av de olika församlingarnas medlemmar och andra vars hjärta klappar för Klubbensborg, Gålögården och Lindholmen.

Ett av föreningens syften med verksamhet är att erbjuda mötesplatser för rekreation, reflektion och eftertanke. Miljön där våra tre anläggningar ligger är idyller i eller nära storstaden Stockholm och vi tror att sådana andrum behövs i ett samhälle med ett allt högre tempo.

Föreningen Fritidgården Klubbensborgs medlemmar är:

Södra Missionsförsamlingen - Andreaskyrkan
Hägerstens Baptistförsamling
Högdalskyrkans missionsförsamling
Mikaelikyrkans missionsförsamling
Stuvstakyrkans missionsförsamling
Triangelkyrkans frikyrkoförsamling
Älvsjö missionsförsamling
Och i förekommande fall även församlingens ungdomsförening